

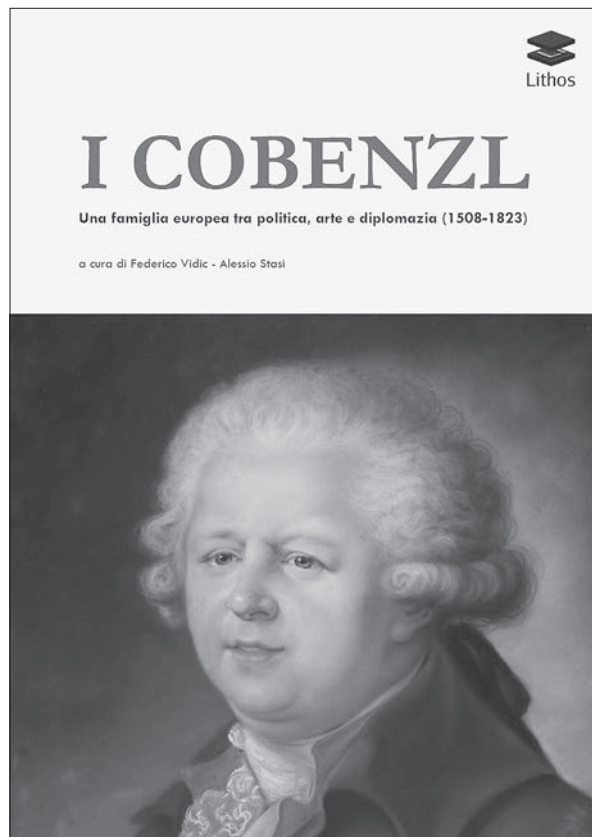
podložnikov prav tako vedel nasilno, se je deset let po uporabi v Ljubljani poročil z Ano, roj. baronico Auersperg. Kot nam sporoča notica o tej poroki, je poročni obred potekal v Lontovžu, »auff dem landthaus«, 3. februarja 1583 (str. 133, št. 661).

Objavo matrice prve ljubljanske protestantske občine iz zadnje četrtine 16. stoletja odlikujejo natančnost in preglednost transkripcije, skrbnost pri izdelavi kazal osebnih in krajevnih imen, pa tudi nazornost izbranega slikovnega gradiva. V zvezi z uvodnimi besedili velja kot zanimivejša izpostaviti tista, ki govorijo o rekonstrukciji danes izgubljenih vpisov krstov in porok, ter poglavje, v katerem Barbara Žabota primerja ljubljansko matrico z bolj ali manj sočasnimi matrikami, hranjenimi v Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu in na župniji sv. Egidija v Celovcu (oziroma v Koroškem deželnem arhivu, kjer hranijo kopije). Avtorica ugotavlja, da je ljubljanska matična knjiga po vsebini veliko bogatejša. V svet duhovnikov in vernikov avstrijske veroizpovedi s sedežem v Ljubljani nas Žabota uvede s predstavitev nekaterih zgornjih zapisov v poglavju »Zanimivosti iz ohranjenega dela mrliške matične knjige«. Kar v uvodnem delu pogošamo, sta konkretniji prikaz začetkov vodenja matičnih knjig na protestantskih ozemljih (posebej na Württemberskem, kjer pomeni prelomnico Veliki cerkveni red iz leta 1559) in osvetlitev dejstva, da so prvi vpisi v ljubljansko matrico nastali v začetku leta 1578, torej v času oblikovanja tako imenovane verske pomiritve ali pacifikacije v Brucku na Muri. Naj ob koncu opozorimo na napačen prevod dela naslova v sicer kakovostnem angleškem povzetku. Ker gre za matično knjigo cerkvene občine, je v naslovu napačna oznaka »civil register«, zavajajoč je poleg tega izraz »municipality« oziroma »Protestant municipality«. Vendar te in še kakšne pomanjkljivosti nikakor ne zmanjšujejo pomena, ki ga ima objava za nadaljnje raziskave protestantizma na Slovenskem v drugi polovici 16. stoletja.

Lilijana Žnidaršič Golec

I Cobenzl: una famiglia europea tra politica, arte e diplomazia (1508–1823) (ur. Federico Vidic in Alessio Stasi). Roma: Lithos; Gorizia: Archivio di Stato di Gorizia, 2022, 1267 strani.

Zgodovinopisje je od jeseni 2022 bogatejše za znanstveno monografijo o plemiški rodbini Cobenzl. Zanj lahko brez kančka slabe vesti uporabimo termin »monumentalna«, saj obsega skoraj 1300 strani.

Najnovejše raziskave o rodbini Cobenzl (v različnih virih in literaturi je njeno rodbinsko ime zabeleženo tudi kot Cobenzl, Kobenzl, Cobenzel, Khobenzl, Kobencelj, Kobencl) zavračajo navedbe starejše literature glede njenega izvora na Koroškem, ki naj bi segal že v 13. stoletje. Rod naj bi izhajal iz premožne kmečke družine v Volčjem Gradu pri Komnu in se do začetka 16. stoletja preselil v Štanjel na Krasu. Tam so Cobenzli postali del »podeželske elite«, ki je imela določeno vojaško oziroma obrambno vlogo, morda že pri obrambi pred osmanskimi Turki, zagotovo pa v vojni z Benečani in po njej. Z nadarjenim Hansom (ok. 1530–1594), ki je bil v službi habsburškega dvora, je sledil hiter družbeni vzpon rodbine. Leta 1563 so, zahvaljujoč njegovim zaslugam, postali plemiči, dve leti pozneje pa goriški deželani. Na Goriškem so kot plemiška družina verjetno pustili največji pečat, zato pretežno veljajo za goriško družino. Postopoma so večali svojo zemljiško posest, s tem pa tudi prestiž, tako na Goriškem kot Kranjskem. V sedemdesetih letih 16. stoletja je bil Hans habsburški poslanec v Rimu in Rusiji (1575/76), zaradi česar je bil že leta 1576 nagradjen z izboljšavo plemiškega grba. Leta 1588 so Cobenzli (s Hansom) dosegli baronat in 1674 grofovski naziv. 1716 so po moški liniji izumrlih knezov Eggenbergov prevzeli urad dednega točaja na Kranjskem. Člani rodbine so opravljali nekatere najvišje funkcije v državni in cerkveni službi. Vidno vlogo so imeli tudi

kot umetnostni naročniki, zbiratelji ter mecen umetnikom in znanstvenikom. Sredi 18. stoletja se je rodbina razdelila na dve veji, a je že v začetku 19. stoletja izumrla. Njen zadnji moški potomec je celotno rodbinsko posest (z izjemo Ribnice) oporočno zapustil sorodnikom, grofom Coroninijem. Rodbini sta bili sorodstveno povezani od leta 1729, s poroko Janeza Karla (Giovanni Carlo) Coroninija (1706–1789) s Kromberka in Kasandre Ane Cobenzl (1703–1788). Dediščino Cobenzlov je prevzel njun pravnuk, takrat 17-letni Mihael (Michele; 1793–1876). Njegov oče Janez Karel ml. (Gian ali Giovanni Carlo; 1770–1803) je že leta 1796 dobil dediščino po še eni vplivni goriški oziroma kranjski rodbini, Rabatta. Njegova starša sta bila oče Anton (Antonio; 1745–1771) in mati Johana Antonija (Giovanna Antonia) Rabatta (1733–1812), ki sta zakonsko zvezo sklenila leta 1768.

Raziskovalni projekt o rodbini Cobenzl je bil zasnovan poleti 2019 na pobudo (danes žal že pokojnega) Alessia Stasija, profesorja na Teološki fakulteti Triveneto (Padova–Videm) (Facoltà teologica del Triveneto (Padua–Udine)). Družinski arhiv Cobenzlov, ki je leta 1810 skupaj z rodbinsko posestjo prešel k grofom Coroninijem, je danes javno dostopen v Državnem arhivu v Gorici (Archivio di Stato di Gorizia). Zasluge za to gredo zgodovinarju, starinoslovcu in zbiratelju, grofu Guglielmu Coronini-Cronbergu (1905–1990). Guglielmo je svoje raziskovalno, starinoslovsko in zbirateljsko delo razvil po drugi svetovni vojni. Po nacionalizaciji posesti Coroninijev v Jugoslaviji je svoje kulturno delovanje omejil na goriški prostor, ki je bil dodeljen Italiji. Od petdesetih let 20. stoletja je veliko časa in finančnih sredstev posvetil pridobivanju slikarskih, umetniških in drugih del, povezanih s Cobenzli. V svoji rezidenci v goriškem dvorcu je ustvaril bogato zbirko muzejskih eksponatov. V Gorici je sodeloval tudi kot (so)avtor nekaterih pomembnih razstav, na primer razstave o 18. stoletju na Goriškem (1956), o slikarju Jožefu Tomincu (1966) in o vladarici Mariji Tereziji (1982). Poleg besedil v katalogih teh razstav velja med njegovimi objavami omeniti tisto v zborniku *Gorizia viva* (1973). V zgodovino-pisju je največ zanimanja pritegnila njegova razprava »Goriške pokrajine v obdobju grofije« (*Gli stati provinciali goriziani nell'era comitale*, 1975–77), ki je nakazala Guglielmov *opus magnum* – zbiranje arhivskega gradiva za goriško območje. Obsežno delo z do 5.000 dokumenti iz srednjeveškega obdobja ni doživelo objav(e) in je, poleg dragocenih muzejskih predmetov, bogate knjižnice in družinskega arhiva, ostalo v zapuščini. Po smrti Guglielma, zadnjega kromberškega Coroninija, je bila v skladu z njegovo oporoko leta 1990 us-

tanovljena neprofitna zasebna organizacija, Fundacija Palazzo Coronini Cronberg (*Fondazione Palazzo Coronini Cronberg*). Naloga Fundacije je ohranjati in promovirati omenjene (umetniške) zbirke Coroninijev. Te so zdaj dostopne splošni javnosti v muzeju, ki se nahaja v preurejeni palači Coronini-Cronberg in parku v Gorici. Poleg tega Fundacija skrbi za izdajo publikacij ter organizira razstave, konference in druge dogodke. Zgodovinski arhiv Coronini-Cronberg (*Archivio Storico Coronini Cronberg*) vsebuje dokumente od leta 1257 do 1990 in je glede na čas nastanka in vsebino zdaj razdeljen na štiri dele (*serie*). Trije razdelki, ki bi se lahko prevedli kot »Listine in dokumenti« (*Atti e Documenti*), »Študijsko gradivo« (*Materiali di Studio*) in »Sedanja uprava« (*Amministrazione Corrente*), so bili od leta 1992 shranjeni in so sedaj dostopni v Državnem arhivu v Gorici. Arhiv Cobenzlov obsega 88 arhivskih enot in vsebuje dokumente med letoma 1389 in 1810. Študija teh dokumentov je bila osnova za knjigo, ki jo predstavljamo na teh straneh.

Družinski arhiv Cobenzlov v Državnem arhivu v Gorici do omenjenega raziskovalnega projekta Alessia Stasija še ni bil v celoti raziskan. Projekt je predvidel sistematične raziskave družinskega arhiva Cobenzlov, vključno z mednarodnim in multidisciplinarnim sodelovanjem priznanih znanstvenikov ter raziskovalcev različnih strok, kot so zgodovina, umetnostna zgodovina, muzikologija, arhivistika, epigrafika, geografija itd. Raziskave so bile omogočene z vzajemnim in celostnim sodelovanjem med Državnim arhivom v Gorici in Fundacijo Palazzo Coronini Cronberg, ki je bila ključna podporna raziskav. V okviru raziskovalnega projekta je zagotovila aktivno in strokovno podporo, ki se je v obdobju izvajanja znanstvenih raziskav v času koronske krize izkazala za nepogrešljivo. Pomembno je omeniti skoraj že pozabljeno dejstvo, da so bile v času protikoronskih ukrepov javne institucije večinoma (in dolgo) zaprte. Z močno podporo Fundacije je bilo omogočeno delo 32 znanstvenikom in raziskovalcem iz 22 univerz ter inštitutov iz 8 držav. Poleg Italije, Avstrije, Francije, Rusije, Velike Britanije, Nemčije in Belorusije so opazen košček k skupnemu mozaiku prispevali tudi raziskovalci iz Slovenije. Urednika obsežne monografije, Federico Vidic in Allesio Stasi, sta imela nadvse zahtevno nalogo, saj je v njej objavljenih kar 36 prispevkov, in to v nič manj kot štirih jezikih (italijanskem, angleškem, nemškem in slovenskem). Dodatno so v francoščini objavljene transkripcije nekaterih originalnih virov, mdr. potovalnega dnevnika zadnjega moškega člana Cobenzlov, grofa Janeza Filipa (1741–1810), ko je bil leta 1777 v spremstvu

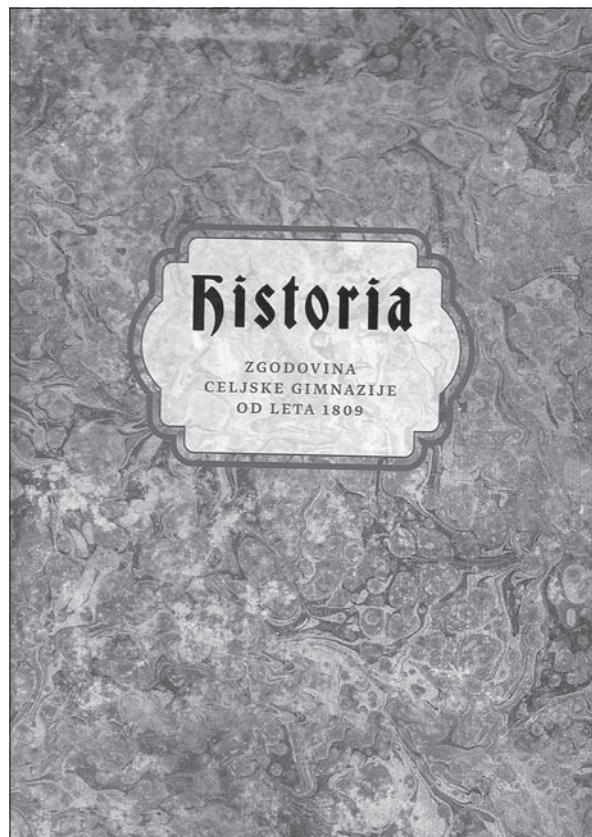
cesarja Jožefa II. na njegovem potovanju v Francijo. Janez Filip je na tem potovanju postal eden najtesnejših cesarjevih zaupnikov, čeprav je pred ogledi trdnjav, pristanišč in vojašnic dajal prednost srečanjem z umetniki. Kot že omenjeno, so Cobenzli odigrali vidno vlogo kot umetnostni naročniki, zbiratelji ter mecenji umetnikom in znanstvenikom, med katerimi so bili Wolfgang Amadeus Mozart, Lorenzo Da Ponte, Franc Kavčič (Franz Caucig), Martin van Meytens in Jacques-Louis David. Zadnja članica Cobenzlov je bila Marija Karolina Barbara (1742–1823), sestra Janeza Filipa, ki je umrla v Gorici kot klarisa.

Monografija predstavlja vzpon rodbine Cobenzl, ki je iz majhne kraške vasice Štanjel tekom generacij v službi Habsburžanov večala svoje premoženje ter postopoma na področju diplomacije, politike, filozofije in umetnosti zaslovela po vsej Evropi. Rodbino je bilo mogoče temeljito raziskati na podlagi družinskega arhiva v Gorici in drugih arhivov, razpršenih po vsej Evropi. Cobenzli so odigrali pomembno vlogo tudi na Kranjskem, kjer so kljub redkim obiskom svojih kranjskih posesti (od druge polovice 18. stoletja) te ohranili do leta 1810, ko je umrl zadnji moški član rodbine. V Ljubljani so v 18. stoletju imeli nekaj časa tudi palači na Novem trgu 4 in 5, kjer so danes prostori ZRC SAZU, osrednje znanstveno-raziskovalne ustanove v Sloveniji, ki je za knjigo o Cobenzlih prispevala tri raziskovalce. Monografijo odlikuje kakovosten in obsežen izbor slikovnega gradiva, pri čemer je velika večina slik najverjetneje prvič objavljena. Za bralca, ki ni več italijanskega jezika, so priročni kratki povzetki vseh 32 prispevkov napisani v angleškem jeziku. Nepogrešljiva sta tudi genealogija rodbine Cobenzl na začetku monografije ter indeks krajevnih in osebnih imen. Knjigo si lahko brezplačno prenesete v obliki PDF na spletni strani Državnega arhiva v Gorici.

Matjaž Grahornik

Historia. Zgodovina celjske gimnazije od leta 1809. Celje: Zgodovinski arhiv; I. gimnazija v Celju, 2023, 207 strani.

Vezana v polusnje s trdimi marmoriranimi platnicami, enakimi kot rokopisni izvirnik, in z enakim naslovom na sprednji strani platnic kot original – *Historia* – daje monografija o zgodovini celjske gimnazije na zunaj vtis, kot bi res nastala leta 1809, ko se začne njena vsebina. Dvestoletna ustanova, danes imenovana I. gimnazija v Celju, pri kateri je dokument nastal, in Zgodovinski arhiv v Celju, ki rokopis hrani, sta mimo

obletnic in jubilejev izdala kritični prevod letopisa, v katerem je zajetih prvih devet desetletij najčastitljivejše hiše učenosti v mestu ob Savinji do vključno šolskega leta 1889/90. Kot avtorja sta podpisana zgodovinar Aleksander Žižek, ki je opravil prevod iz nemščine in s tem levji delež prevajalskega dela, ter klasični filolog Matej Hriberšek, prevajalec starejšega, latinsko pisanega dela gimnazijskega letopisa do šolskega leta 1826/27. Z uvodnimi besedili so knjigo pospremili v novo življenje zgodovinar Borut Batagelj, slovenist Anton Šepetavc in – oboje v eni osebi – Igor Grdina. Dolgo zaželeni otrok je s pomočjo petih doktorjev naposled zadihal, spregledal in razveselil vse, ki imajo radi zgodovino in Celje, tudi nezgodovinarje in Neceljane.

Zgodovina celjske gimnazije od leta 1809, kot je v latinščini naslovljen izvirnik, je pisana v obliki letopisa, ki za posamezna šolska leta vsebuje najpomembnejše oziroma po presoji kronistov spomina vredne podatke o dogajanju na šoli in nekoliko tudi zunaj njenih zidov. Na videz neredko suhi podatki o spremembah v sestavi učiteljstva, šolskih odredbah, številu dijakov ipd. lahko pripovedujejo zanimivo zgodbo, če jih znamo brati oziroma spraševati na pravi način. Povedo tisto, česar pogosto ne bomo našli v drugem ohranjenem gradivu iz delovanja gimnazije v 19. stoletju, kot so katalogi učencev, redovalnice, prejeti in odposlani uradni dopisi. Pred nami je neke vrste